Download from www.jsuniltutorial.weebly.com/

पुनरावृत्तिम् परीक्षा 2017-18

कक्षा-ix **पूर्णांक-80**

विषय-संस्कृत **समय-होरात्रयम्**

निर्देशा- अस्मिन् प्रश्नपत्रे त्रयःदश प्रश्नाः सन्ति। चत्वारः खण्डा च पृष्ठसंख्या षड् सन्ति ।

(खण्ड-क)

प्रश्न-1. निम्नलिखित गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि लिखत -

गंगातटे पाटलिपुत्रनाम एकं नगरम् अस्ति । एतत् कुसुमपुरम् अपि कथ्यते । ग्रीष्मे एकः नरः शीघ्रं शीघ्रं गच्छति स्म । सहसा तस्य पादतले कुश-कण्टकम् आगतम् । पतन् सः स्थिरः अभवत् । सः क्रोधितः तु अभवत् परं विचलितः न अभवत् । सः कण्टकम् समूलं नष्टं कृत्वा एव अग्रे अगच्छत् । तस्य नाम चाणक्यः । अस्य दृढसङ्कल्पं दृष्ट्वा चन्द्रगुप्तः अतीव प्रभावितः अभवत् । तेन चिन्तितम्- 'नूनम् एष मम साहाय्यं कर्तुम् योग्यः । 'चाणक्यः अपि नवनन्दान् नष्टं कृत्वा चन्द्रगुप्तं राजसिंहासनं स्थापितवान्। सः बुद्धिमान् , शास्त्रकुशल,,अर्थशास्त्री,श्रेष्ठराजनीतिज्ञः च आसीत । साम-दाम-दण्ड-नीतीनां सः विशारदः एव। तस्य मनसि किं प्रचलति इत्यस्य अनुमानं कर्तुम् कः अपि समर्थः न आसीत् । 'मनसा चिन्तितम् कार्यम् कार्ये चापि नियोजयेत् ' इति तस्य सिध्दांत आसीत् ।

I. एकपदेन उत्तरत -2

(i) पाटलिपुत्रनाम नगरम् कुत्र आसीत् ?

(ii) नरस्य पादतले सहसा किम् आगतम् ?

II.पूर्णवाक्येन उत्तरत - **4**

(i) चाणक्यस्य कः सिध्दांत आसीत् ?

(ii) चाणक्यस्य के-के गुणाः सन्ति ?

III.पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(i)'वीक्ष्य' इत्यस्मिन् पदे किम् पदं अत्र प्रयुक्तम् ? **2**

(ii)'अर्थशास्त्री' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?

IV. अस्य अनुच्छेदस्य शीर्षक लिखत ।2

Download from www.jsuniltutorial.weebly.com/

(खण्ड-ख)

प्रश्न-2. भवती प्रिया । छात्रावासे वसति । अनुजं प्रति अधोलिखितपत्रं मञ्जूषा सहायतया पूरयत उत्तरपुस्तिकायां पुनः लिखत- **8**

मञ्जूषा(प्रकृति प्रदत्त उपहाराः, अभावः, अवकरं,अद्यत्वे, शुभाशीषः,अवगत्य, दुखिःन, प्रदूषयन्ति)

सरस्वती नगरम्
नवदिल्ली

प्रिय भ्रातः !

(i)_________।

अत्र सर्वगतं कुशल । तत्र अपि कशलम् कामये। परिवारे सर्वेषाम् सदस्य।नाम् कुशलताम् (ii)___________अहं प्रसन्ना अस्मि । भवता लिखितम्(iii)___________ दिल्लीनगरे प्रचण्डः तापः जनैः अनुभूयते । प्राणिनः पशु -पक्षिणः च तापेन त्रस्तः जनाः। जलस्य अपि (iv)_________जातः । तापेन त्रस्तः जनाः जलं विना (v)______________सन्ति । भ्रातः ! इदं सर्वम् तु मानवैः कृतम् । जनाः जले रासायनिक (vi)__________च पातयन्ति (vii)__________ वृक्षाः,नद्यः, सागराः पशु -पक्षिणः तु मानवेभ्यः (viii)__________एव । अतः एते रक्षणीयाः । अन्यथा वयम् अपि विनाशं प्राप्स्यामः । गृहे सर्वेभ्यः प्राणामाञ्जलिनिवेदनीया ।

भवत्याः अग्रजा
प्रिया

प्रश्न-3. अस्माकम प्रधानमंत्री इति विषये पञ्च वाक्यानि लिखत - **10**

(खण्ड-ग)

प्रश्न-4.(अ)उचितानि पदानि चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत- **2**

(i) अयं वर्ण 'प' वर्गे नास्ति ।

(अ) फ् **(ब)** द् **(स)** म् **(द)** भ्

(ii) 'प्' इति वर्णस्य उच्चारणस्थानम् किम् ?

(अ) ओष्ठौ **(ब)** कण्ठः **(स)** तालु **(द)** मूर्धा

(आ) निम्नलिखितानाम् शब्दानाम् वर्ण-विन्यासं कुरुत - **3**

(अ)इतस्ततः **(ब)** सन्निधिं **(स)** पर्यावरण

Download from www.jsuniltutorial.weebly.com/

प्रश्न-5. निम्नलिखित स्थूलाक्षरपदानां सन्धि सन्धिविच्छदं वा कृत्वा पुनः लिखत - 5

(i) तदनु

(ii)आयुर्वेदस्तृतीया

(iii)निराकारश्च

(iv)तस्योपरि

(v)इतस्ततः

प्रश्न-6. निम्नलिखितवाक्येषु उचित विभक्तिं चित्वा लिखत - 5

(I)अहम्--------------------- प्रणमामि । **(भवत्)**

(II) तस्य--------------------नाम सुधा अस्ति। **(मातृ)**

(iii) तस्मिन् --------------अनेके गुणाः सन्ति । **(विद्वस्)**

(iv) विद्यालये-----------अद्यापिकाः पाठ्यन्ति। **(त्रि)**

(v) राधा-----------------उपहारं यच्छति । **(लता)**

प्रश्न-7. निम्नलिखितवाक्येषु उचित धातुं चित्वा लिखत - 5

(I) हयः सः ग्रामं--------------------- ।**(गम्)**

(II) त्व पत्रं --------------------- । **(लिख्, लृट्)**

(III) तौ जलं -------------- ।**(पा, लृट्)**

(III) जनाः सर्वत्र -------------- । **(मुद्, लोट्)**

(v) वयम् मातृभूमिं -------------- । **(नम्, विधिलिंग)**

प्रश्न-8. उचित उपपद विभक्तिनाम् प्रयोगं कृत्वा लिखत - 5

(i) ----------------- उभयतः वाहनम् न अस्ति । (मार्ग)

(ii) त्वम् --------------सह आगच्छ । (अस्मद)

(iii) ---------------- नमः। (साधु)

(iv) ------------------ मा प्रमदः । (पठ्न्)

(v) ---------------अधः पक्षिणः सन्ति । (वृक्ष)

प्रश्न-9. स्थूलपदेषु प्रकृति-प्रत्ययान् योजयित्वा लिखत- 2

(i) सः --------------------हसति ।**(खाद्)**

(ii) देशरक्षायै त्वया किम्-----------?**(सह् + क्त)**

Download from www.jsuniltutorial.weebly.com/

(खण्ड-घ)

प्रश्न-10.निम्नलिखित गद्याशं पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि लिखत - **5**

(क) गद्याशं-

एवंभूतं पुत्रं दृष्ट्वा पिता उवाच् - हे श्वेतकेतो ! कः ते उपाध्यायात् अतिशयः प्राप्तः येन त्वं कुलाननुरूपम् उदतः असि ? जानासि किं तत् येन श्रुतेन अन्यत् अश्रुतम् अपि श्रुतम् भवति अमतं मतं , अविज्ञातं च विज्ञातं भवति इति । एतद् अदभुतं प्रश्नं श्रुत्वा पृच्छति- कथम् इति !

I एकपदेन उत्तरत -

(i) कुलाननुरूपम् उदतः कः अभवत् ?

(ii) प्रश्नं श्रुत्वा कः पृच्छति - 'कथम् इति' !

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(i) एवंभूतं पुत्रं दृष्ट्वा पिता किम् उवाच् ?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -

(i)'असि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ii)'प्रश्नं ' इति विशेष्य विशेषणं किम् ?

(ख) पद्यांश **5**

निम्ब ! त्वदीयकटुता यदि दाहहन्त्री,
गायन्तु मूढमनुजास्तव दोषगाथाः ।
तप्तास्त एव तपनोपमपित्ततापैः
गास्यन्ति मित्रवर ! तावकगीतकानि॥

I. एकपदेन उत्तरत -

(i) मूढमनुजा काः गायन्तु ?

(ii) कस्य कटुता दाहहन्त्री भवति ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(i) निम्बस्य दोषगाथाः के गायन्तु?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -

(i)'मधुरता' पदस्य विलोमपदं श्लोके किम् ?

(ii) तव दोषगाथाः' - अत्र 'तव' सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

नाट्यांश

राजपुत्रः - (राजोचितं प्रणम्य) विजयताम् महाराजः विजयताम् ।

प्रतापः - (समाश्वस्य) अयि भ्रात ! कथं जयघोषं कृत्वा मां लज्जयसे।

राजपुत्रः -देव ! कथं भवान् वदति एवम् ? किं न खलु कृतं भवता राजत्राणाय ? स्वदेशं स्वाधीनं कर्तुम् भवता किं न सोढम् ? विजेष्यते ननु भवान् ।

प्रतापः - कुतः तावत् विजयः ! स्वदेशं एव त्यक्तुम् तत्परः अहम् ।

भटः - महाराज ! नैव तावत् । स्वामिभाग्यनाम् अनुगन्तारः वयम् । वयं सर्वे त्वाम् अनुगमिष्यामः ।

प्रतापः - एवं न वक्तव्यम् । कृतज्ञः अस्मि भवताम् अहम् । वीरैः धीरैः बहु उपकृतं देशस्य ।

सर्वे भटाः-देश रक्षायैबद्धपरिकरा वयं तु भवन्तमेव अनुसरिष्यामः ।

प्रतापः - यथा रोचते भवद्भ्यः । प्रदेशः अयम् अस्माभिः त्याज्य एव ।

I. एकपदेन उत्तरत -

(i)स्वामिभाग्यनाम् अनुगन्तारः के ?

(ii) वीरैः धीरैः कस्य बहु उपकृतं ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(i)सर्वे भटाःकिं कथयति ?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -

(i)'वयं'इतिसर्वनाम पदं केभ्यः प्रयुक्तम् ?

(ii)'अनुसरिष्यामः' इति क्रियापदस्य कर्तृ पदं किम् ?

प्रश्न-11.अधोलिखित श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत - 4

काष्ठादग्निजायते मथ्यमानाद भूमिस्तोयं खन्यमाना ददाति ।
सोत्साहानां नास्त्यसाध्य नराणां मार्गारब्धाः सर्वयत्नाः फलन्ति ॥

अन्वयः- मथ्यमानात्(I)-----------------अग्निः जायते, खन्यमाना (**i**I)--------------
तोयं ददाति । (III)----------------नराणाम् असाध्यं न अस्ति (I v)-------------
सर्वयत्नाः फलन्ति।

प्रश्न-12. निम्नलिखित वाक्येषुरेखांकित पदानां प्रश्ननिर्माण कुरुत 5

(i)**<u>विद्याहीनाः</u>** पुत्राः न शोभन्ते।

(ii)**<u>पतिव्रता</u>** गृहिणी जनेभ्यःफलानि ददति ।।

(iii) कालः **<u>कर्मणः</u>**रसं पिबति।

(iv)**<u>तरवे</u>**नमः अस्तु ।

(v)**<u>अर्थिनः</u>**निराशा न यान्ति।

प्रश्न-13.प्रसंगानुसारम् उचित अर्थम चिनुत वाक्यानि पुनः लिखत - **4**

(i) अणिम्नः स्थूलं जगद् उद्भवति ।

(क) आगत्य **(ख)** नय **(ग)**सूक्ष्मात्

(iI) **<u>स्नेहं</u>** ददाति यः मह्यम् ।

(क)प्रेमम् **(ख)** तैलम् **(ग)** उपायं

(iii) भिल्लाः **<u>विलपन्ति</u>** ।

(क) जीवन्ति **(ख)** सुन्दरम् **(ग)** क्रन्दन्ति

(iv) न्यग्रोधफलम् **आहर** ।

(क)चोरय**(ख)** नय**(ग)**आनय

(v) सः नकुलम् मृतं **<u>निरीक्ष्य</u>** आत्मानं मुषितं अमन्यत् ।

(क) गृहे **(ख)** दृष्ट्वा **(ग)** मृतं